

PLUSSTAD VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT
AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

SAMORDNING FÖR
BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt
Sverige

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SAMORDNING FÖR
BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt
Sverige

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

ETT FÖRSLAG FRÅN

Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)

Särskild utredare: Johan Edstav

Fossilfritt Sverige (M 2016:05)

Nationell samordnare: Svante Axelsson

Text: Katarina Schylberg och Christina Leideman, Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)

Omslag, collage och illustrationer: Studio Sofie Stenberg AB

Layout, illustrationer och bildbearbetning: Johanna Jelinek Boman

Omslagsbild: Stadslandskap med integrerad matproduktion och förstärkta ekosystemtjänster.

Juni 2020

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030	
NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING	4
DETTA FÖRESLÅR VI	6
En världsutställning i Sverige år 2030	6
Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande	6
En stafett av plusstadsexpon	7
Stöd till plusstäder och expon	7
Kraftsamling genom koncentration	8
VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD	10
Modell för fossilfria välfärdssamhällen	10
Attraktiva livsmiljöer	11
EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE	12
Stafett av expon	12
Mässor och expon mobiliserar lokala aktörer	14
En första marknad för innovativa lösningar	16
Digitala verktyg för ökat lärande och minskat resande	17
En permanent världsutställning för export av idéer och lösningar	17
PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE	18
Höjer ribban och bidrar till systemomställning	18
Samlar projekt och koncept	20
Pluslösningar i planerade stadsdelar	21
PLUSSTADENS INNEHÅLL	22
Livsmiljö och boende	26
Miljö och naturresurser	27
Energi och mobilitet	28
Näringsliv och byggande	29
Ramverk för uppföljning och utvärdering av plusstaden	30
STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR	31
Ekonomiskt stöd ges för investering och implementering	32
Frizoner och snabbspår underlättar innovativ stadsutveckling	33
Myndigheternas engagemang är en förutsättning	34
En kunskapsplattform kan stötta och bidra till lärande	35
SAMVERKAN OCH FINANSIERING	36
Samverkan med andra initiativ	36
Synergier	36
Statliga medel till investeringar och expon	38
Uppväxling genom EU-medel och gröna obligationer	38
SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG	40
Kraftsamlingen föreslås ledas av en kommission vid statsrådsberedningen	41
En officiell världsutställning eller en utställning för världen?	41
Tidplan	42
AVSLUTNINGSVIS	44

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och ha en ledande roll internationellt inom hållbar stadsutveckling. Det krävs en kraftfull omställning av samhället i Sverige och internationellt för att vi ska nå målen i Parisavtalet om att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader och FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030 om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. De kommande tio åren är avgörande om vi ska klara att vända utvecklingen och uppnå målen. Den snabba urbanisering som sker i Sverige och i världen kommer att sätta ramarna för möjligheterna att klara klimat- och hållbarhetsmål för lång tid framöver.

Att omställningen framförallt behöver ske i städerna ligger bakom EU-kommissionens planer för *Den gröna given* för rättvis klimatomställning och stöd till 100 klimatneutrala städer i kommande forskningsramverk *Horisont Europa* och framåt. Ett flertal svenska städer är redan igång och har formulerat långtgående mål om att uppnå klimatneutralitet 2030. Näringslivets aktörer har genom Fossilfritt Sveriges initiativ tagit fram och skrivit under färdplaner för hur sektorerna ska bli fossilfria.

För att inte förlora värdefull tid föreslår nu de två statliga utredningarna *Samordning för bostadsbyggande* (Fi N 2017:08) och *Fossilfritt Sverige* (M 2016:05) en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling som katalyserar städernas roll i omställningen och stärker svenskt näringslivs möjligheter till export av lösningar och kunskaper. Initiativet, som mobiliserar och engagerar Sveriges städer och svenskt näringsliv, startar år 2020 med sikte på det viktiga målåret 2030 som är en avstämningspunkt för FN:s initiativ Agenda 2030 och åtaganden enligt Parisavtalet.

“Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland –
låt en världsutställning 2030 visa vägen!”

DETTA FÖRESLÅR VI

Vi föreslår en satsning i tre delar.

1

En världsutställning i Sverige år 2030

Vi föreslår att Sverige arrangerar en världsutställning år 2030. En större utställning med internationell räckvidd kan på ett kraftfullt sätt ge Sverige ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll och bli lika epokgörande som Stockholmsutställning 1930 var på sin tid. Genom världsutställningen etablerar vi Sverige som världens första fossilfria välfärdsland. Vi visar upp långtgående koncept och lösningar med senaste spetstekniken och kunnandet.

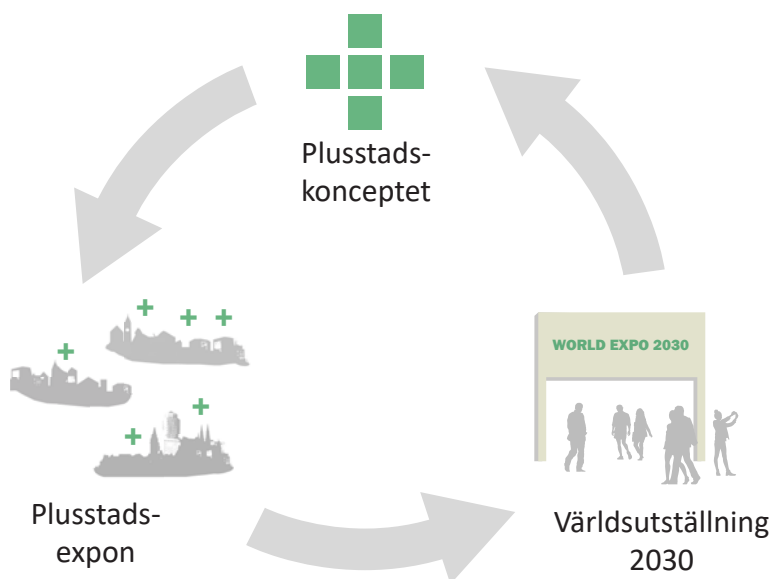
2

Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande

Vi lanserar samtidigt plusstadenⁱ som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. I plusstadsdelarna realiseras långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering. Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning.

VAD ÄR MÅL OCH VAD ÄR MEDEL?

Plusstadskonceptet sätter ribban och riktningen för innehållet i fyra plusstadsexpon vilka i sin tur konkretiserar innebörden av värdeskapande stadsutveckling och validerar de modeller för det fossilfria välfärdssamhället som visas upp i världsutställningen 2030.

Några av de intressenter vi fört dialog med ser världsutställningen som den viktigaste delen av förslaget. Andra lyfter fram kraften i att utställningen ligger tio år framåt i tiden, att resan dit är det viktigaste.

3

En stafett av plusstadsexpon

Under åren fram till 2030 bjuds svenska städer in att medverka i en stafett av expon vars högt uppdrivna tempo och etablerade former för samarbete och lärande syftar till att möjliggöra 30 års förflyttning på 10 år och skapa skyltfönster mot omvärlden med hög kvalitet och långsiktig hållbarhet. Plusstäderna utses i konkurrens och de vinnande plusstäderna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras mini-mässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. På sikt bildar plusstadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning för attraktiva och socialt hållbara stadsmiljöer och klimatsmart teknik.

Stöd till plusstäder och expon

De konsortier av kommuner och näringsliv som ingår avtal med staten om att genomföra plusstadsexpon erhåller aktivt stöd i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperter och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar.

Kraftsamling genom koncentration

Vår bakomliggande analys är att det för att få till stånd systemomställning på bred front initialt krävs en kraftsamling kring några pilotprojekt - några plusstadsdelar - där det finns resurser och uthållighet att föra samman och implementera de mest lovande resultaten från de pilotprojekt och försök som nu sker spritt över landet och i olika sektorer.

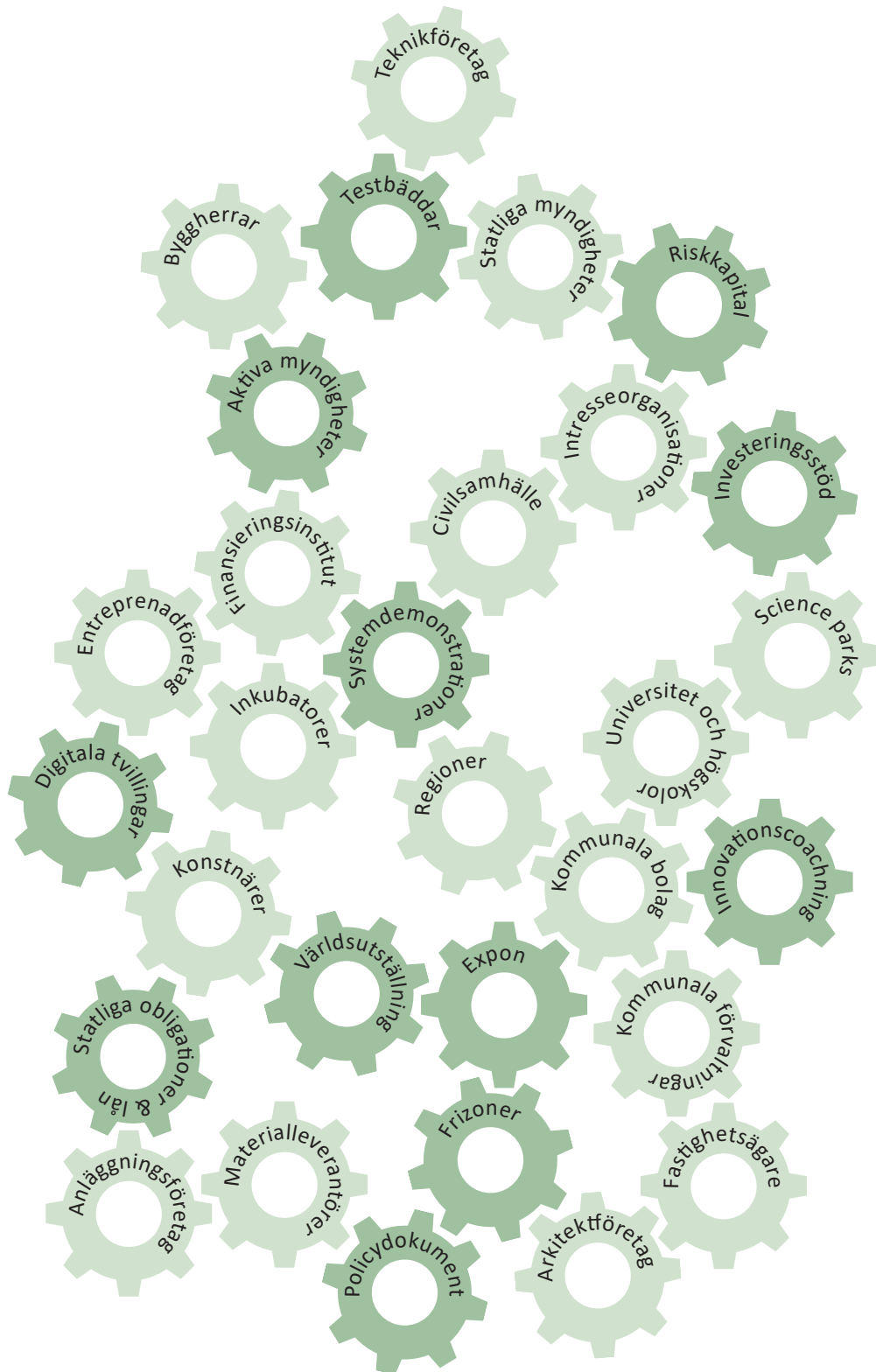
Plusstadssatsningen katalyserar därmed omställningen i svenska städer genom att etablera några kraftfulla förebilder för andra att lära av. Kraftsamlingen komplet-

terar med sitt riktade fokus på en handfull stadsdelar nuvarande statliga satsningar. Det finns också potentiella synergier med andra nationella och internationella initiativ såsom Viable Cities stöd till klimatneutrala städer 2030 och EU:s gröna giv.

De föreslagna insatserna spänner över flera politikområden: stads- och bostadsutveckling, innovation och näringslivsutveckling, klimat och miljö. Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.

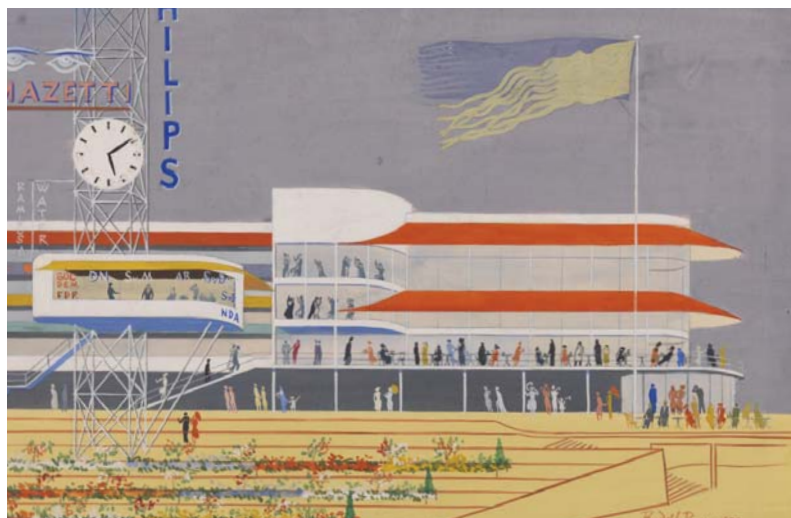
“Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.”

Omställningen av samhället kräver en samverkan av olika aktörer och instrument. Den gemensamma målsättningen att arrangera en världsutställning 2030 bidrar till en samlad målbild som får alla kugghjul att röra sig i rätt riktning. (Illustrationen ska inte tolkas som ett sambandsschema).

VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD

Sverige har gjort det förut!

Restaurang Paradiset på Stockholmsutställningen 1930, av Rudolf Persson (ArkDes samlingar ARKM.1990-04-76). Affisch från Stockholmsutställningen 1930, av Sigurd Lewerentz (ArkDes samlingar + ARKM.1973-05-11551)

2030 är ett viktigt år för både miljö och hållbar utveckling. För det första är 2030 målåret för FN:s initiativ Agenda 2030, om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. För det andra är 2030 avstämningspunkten för halverade globala koldioxidutsläpp enligt Parisavtalet. År 2030 är det dessutom 100 år sedan Stockholmsutställningen 1930, som banade väg för Sveriges första bostadspolitiska program. Dessa händelser kan fungera väl som utgångspunkt för en svensk världsutställning 2030.

Stockholmsutställningen presenterade en modell för funktionalistiskt och industrialiserat stads- och bostadsbyggande som kom att dominera stads- och samhällsutvecklingen i Sverige ett halvt århundrade. Denna modell etablerade Sverige som ett modernt föregångsland. Nu är det dags för

nästa steg! En världsutställning i Sverige 2030 kan på motsvarande sätt vara en katalysator för att sprida vad som krävs för en fossilfri hållbar samhällsutveckling och goda livsmiljöer, både i Sverige och internationellt.

MODELL FÖR FOSSILFRIA VÄLFÄRDS-SAMHÄLLEN

Världsutställningen 2030 är ett kraftfullt forum för att presentera meningsbärande modeller för framtida samhällen.

Mot bakgrund av den oro som råder i världen i dag, inte minst vad gäller klimat och miljö, är det angeläget att visa upp väl gestaltade miljöer som väcker hopp om att det är möjligt att leva ett gott liv utan en fossil driven ekonomi och att klimatomställningen, om den görs med omsorg, kan

leda till bättre livskvalitet och ett livskraftigt näringsliv. Världsutställning 2030 innebär samtidigt ett nytt koncept för vad en världsutställning kan vara. Till skillnad från de världsutställningar som domineras av tillfälliga byggnadsverk tar världsutställning 2030 plats i en permanent byggd miljö. Tillgång till digital teknik ger goda förutsättningar att minska koldioxidavtryck från internationellt resande eftersom utställningen delvis kan genomföras i virtuella forum.

ATTRAKTIVA LIVSMILJÖER

De mest bestående intrycken från expo-stafetten och världsutställningen måste vara attraktiva livsmiljöer. Framsynt arkitektur är ett verktyg för att uttrycka samhällsbyggandets sociala, ekonomiska och miljömässiga värdeskapande.

Sveriges arkitekturpolitiska agenda *Gestaltad livsmiljö* betonar just arkitekturens viktiga roll för att bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer och hur historiska värden tas till vara. Världsutställningen 2030 ger därför goda möjligheter att visa upp hur politikens mål om hållbarhet och kvalitet väger tyngre än kort-siktiga ekonomiska överväganden och att estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar. En världsutställning bidrar till berättelsen om Sverige som världens första fossilfria välfärdsland i Sverige och utomlands.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar.

EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE

“Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner.”

Världsutställningen 2030 är tänkt som kulmen på en rad insatser i en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling i Sverige. Sverige står inför utmaningen att bygga stora volymer av bostäder och infrastruktur samtidigt som vi måste ställa om samhället till att bli klimatneutralt till år 2045 med bibehållen konkurrenskraft. Detta kräver uthållig samverkan och tillit mellan politik, akademi, samhälle och näringsliv. Planerna på att arrangera världsutställningen år 2030 ger en tydlig målbild som nationella, regionala och lokala aktörer från offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle kan sluta upp bakom.

STAFETT AV EXPON

På vägen mot den stora världsutställningen 2030 i en svensk stad genomförs under perioden 2022–2028 en stafett med expon vartannat år centrerat runt nya och ombyggda stadsdelar i ytterligare fyra svenska städer. Sveriges städer bjuds in till en tävling om att få ingå i en internationell

världsutställning eller att få arrangera expon. Regeringen utser fem vinnande städer och kommuner som ingår en överenskommelse med staten om att uppföra plusstadsdelar, det vill säga hållbara stadsdelar i absolut internationell framkant. Städerna förbinder sig även att stå värd för olika expon och blir därmed också föremål för en rad stöttande aktiviteter.

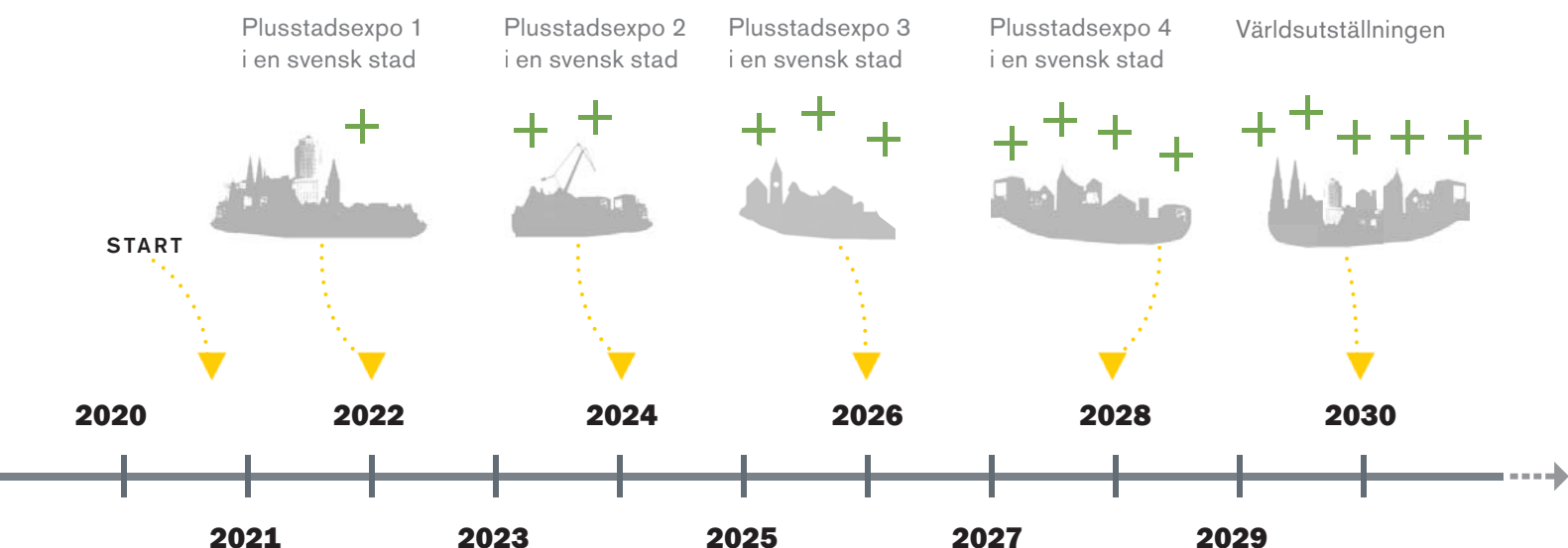
Viktiga urvalskriterier vid sidan av de konkreta planerna för de nya stadsdelarna är högt ställda klimat- och hållbarhetsmål för kommunen i sin helhet, organisatorisk kapacitet och långtgående samverkan mellan kommun, näringsliv, akademi och civilsamhället. Inspiration hämtas från EU:s tävlingar om utmärkelsen som Europas kultur-, miljö- och innovationshuvudstad, där Malmö, Stockholm och Umeå placerat sig väl genom åren. Finalisterna granskas av internationella expertkommittéer, vilket även kan bidra till att de nya stadsdelarna vässas ytterligare.

De vinnande städerna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras aktiviteter som minimässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. Genom statens långsiktiga engagemang kan expoverksamheten professionaliseras och risker delas.

Aktivt stöd från staten i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperten och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar ger

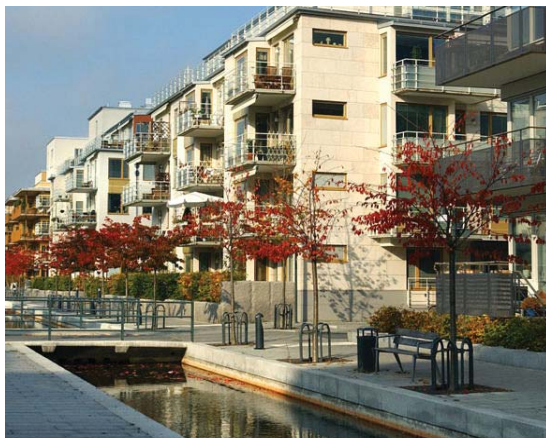
ytterligare förutsättningar att lyckas. Då alla plusstadsdelar utses samtidigt finns det goda förutsättningar att redan från början etablera samarbetsformer för att städerna ska kunna dra nytta av delat lärande och skalfördelar vid upphandling.

“Sverige kan göra mest klimatnytta genom att inspirera omvärlden.”

Hammarby sjöstad i Stockholm och Västra hamnen i Malmö tar alltså emot stora skaror besökare från andra länder. Västra hamnen stod värd för bomässan Bo01 2001 vars mål var att visa upp Europas första hållbara stadsdel. Stadsdelen mottog statliga investeringsbidrag på cirka 300 miljoner kronor för att höja ambitionsnivån avseende spetslösningar i miljöteknik. I Hammarby sjöstad uppfördes GlashusEtt, ett informations- och besökscenter för såväl boende som långväga besökare, också med bidrag från de lokala investeringsprogrammen. Tiotusentals besökare har genom åren lärt sig om Hammarby sjöstads kretsloppsmodell i GlashusEtt.

Hammarby sjöstad i Stockholm

Västra hamnen i Malmö

MÄSSOR OCH EXPON MOBILISERAR LOKALA AKTÖRER

Erfarenheter från tidigare bomässor och expon i till exempel Helsingborg (H99), Malmö (Bo01) och Linköping (Vallastaden 2017) är att mässorna har bidragit till fokus och kraft i stadsutvecklingen och därtill gett många sidoeffekter. Resan har varit lika viktig som målet. Uppföljningar visar att det statliga investeringsstödet till nya tekniklösningar i Västra hamnen i Malmö inför Bo01 har varit betydelsefullt för hela stadens utveckling och för att stimulera hållbar stadsutveckling i Sverige och utomlands.

Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner. Detta kan stimulera till innovation av såväl samverkansformer, planeringsprocesser och finansieringsmodeller som konkreta lösningar. Nya aktörer ur näringsliv och civilsamhälle kan bjudas in i partnerskap för att dela på risk och utvecklingskostnader.

“Plusstadssatsningen med återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad.”

Vallastaden i Linköping

Det finns ett stort intresse bland landets städer och näringslivsaktörer att arrangera bomässor och samhällsbyggnadsexpon. Bo- och samhällsexpo Vallastaden 2017 i Linköping attraherade många besökare och fick stor uppmärksamhet i media.

EN FÖRSTA MARKNAD FÖR INNOVATIVA LÖSNINGAR

Expoverksamheten ska också visa upp exempel på befintliga stadsdelar som uppgaderats till motsvarande plusstandard.

Sverige är ett litet kunskapsintensivt och exportberoende land som kan göra mest nytta för att nå globala hållbarhetsmål genom att delta aktivt i internationella samarbeten, bidra med kunskap och innovationer, inspirera andra och ställa höga krav på importprodukter. Förutsättningar att nå en större exportmarknad är ett viktigt incitament för näringslivets aktörer att investera i innovation. Plusstadssatsningen med

återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad och incitament till kommuner och kommunala bolag att gå utanför sina förvaltande uppdrag och medverka i innovations- och exportsatsning. Tidigare exportsatsningar har också visat på hur regelverk för hur kommunala förvaltningar och bolag ska bedriva verksamhet begränsar kommunernas möjlighet att bidra till internationalisering och export. En genomgång av dessa regelverk skulle därför kunna ingå i de "regulatoriska växthus" som ska stötta plusstadsdelar. Detta beskriver vi längre fram.

“På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen Smart City Sweden.”

DIGITALA VERTYG FÖR ÖKAT LÄRANDE OCH MINSKAT RESANDE

Med digitala verktyg marknadsförs plusstadsexpon och deras tankegods och innehåll parallellt med att stadsdelarna växer fram. Avancerad digital teknik i form av digitala tvillingar kan användas för att visualisera flöden och relationer och på så sätt skapa en förståelse för expoområdets specifika planeringsförutsättningar och beroenderelationer till omvärlden. Genom att visualisera material- och energiflöden under byggtiden och i förvaltningsfasen förtydligas kopplingen till befintlig stad. Detta både ökar möjligheterna till kunskapsförmedling och erbjuder en plattform för deltagande för dem som inte kan resa till utställningen.

EN PERMANENT VÄRLDSUTSTÄLLNING FÖR EXPORT AV IDÉER OCH LÖSNINGAR

På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen *Smart City Sweden*. Tidigare satsningar på export av miljöteknik visar på värdet av att kunna visa upp teknik och lösningar i demoanläggningar i sitt sammanhang, som fundament i attraktiva stadsdelar. Plusstadssatsningen är därför ett viktigt komplement till de 21 färdplaner för fossilfrihet och konkurrenskraft som industribranscherna själva tagit fram och som kommer utgöra grunden för att leverera de produkter och tjänster som kommer behövas i expostäderna.

Digitala tvillingar tas fram för alla plus- och expostadsdelar. Denna bild är framtagen i ett samarbete mellan Göteborgs stad och AI Innovation vid Lindholmen Science park.

PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE

Vi lanserar plusstaden som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. Plusstaden är ett kommunikativt och organisatoriskt ramverk som betonar samhällsbyggandets värdeskapande. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. Principen tillämpas redan inom till exempel energiförsörjning i form av plusenergihus och plusenergidistrikt. Här anläggs en bredare syn på plusbegreppet som också inbegriper andra system och beståndsdelar i den framtida hållbara staden.

“Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå *bortom* nollutsläpp “

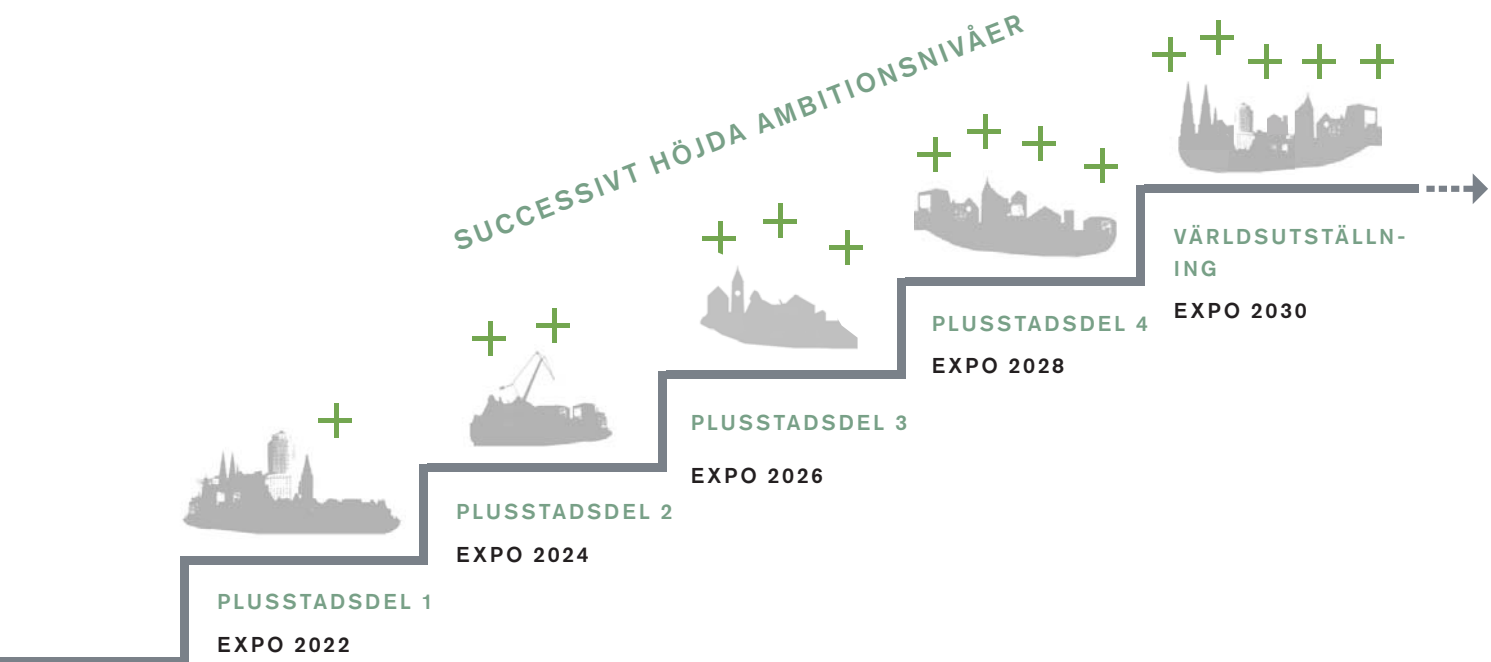
HÖJER RIBBAN OCH BIDRAR TILL SYSTEMOMSTÄLLNING

Det är lång leveranstid på nya stadsdelar och de stadsdelar som kommer att ingå i plusstadssatsningen och vara expoområden åren 2024 – 2030 är redan i planeringsstadiet. Planeringsidealet om den täta, gröna, tillgängliga, promenad- och cykelvänliga staden står sig inför framtiden. Samtidigt befinner vi oss i en brytpunkt där tekniksprång i kombination med förändrade värderingar och omvärldsfaktorer som social oro och resursbrist i spåren av ekonomiska lågkonjunkturer, pandemier och klimatförändringar kan ge stora avtryck i hur vi organiserar våra liv inom stadens

fysiska ramar. Framsteg inom områden som robotik, artificiell intelligens, bioteknik och självkörande fordon gör avtryck i nya stadsdelar. Dessa teknologier är viktiga för att nå klimat- och hållbarhetsmål, men väcker samtidigt frågor om integritet, IT-säkerhet, ersättningsmodeller, ökade digitala klyftor och utanförskap som måste adresseras. Tekniska lösningar och förändrade livsstilar kan vara ömsesidigt förstärkande och leda till en exponentiell förändring, det vill säga en mycket snabb förändring på kort tid om de understöds av politik och regelverk. Att ta vara på dessa möjligheter är en del av syftet med plusstadssatsningen. Plusstadssatsningen höjer därmed ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar

Plusstadssatsningen höjer ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system.

Satsningen innebär en stegrande målbild där senare plusstadsdelar kan nå längre i måluppfyllelse inom olika områden i förhållande till föregångarna. Parallellt eftersträvas en variation och profilering av olika expon.

vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system. Enligt en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019ⁱⁱ kan en halvering av klimatutsläppen fram till 2030 i princip nås med existerande teknik, men det kräver ett modigt beslutsfattande. För att nå netto-nollutsläpp krävs tekniskskiften och innovation. Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå bortom nollutsläpp.

SAMLAR PROJEKT OCH KONCEPT

I plusstadsdelarna realiseras långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering.

Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning.

Men, de viktigaste förutsättningarna är de som inte är synliga för blotta ögat – ett systemtänkande som integrerar tekniska, miljömässiga, ekonomiska, sociala och kulturella perspektiv. Som expostadsdelar utgör plusstadsdelarna större samlade uppvisningsområden med en blandning av lösningar i olika stadier av innovationskedjan, inklusive experimentella projekt, urbana laboratorier och kombinerade testbäddar där lösningar som utvecklats i andra projekt implementeras och skalas upp i nya sammanhang.

Högt ställda mål och tillämpningen av innovativ teknik ger avtryck i en ny typologi av

vägar, byggnader, parker, torg och teknisk infrastruktur med fler funktioner och högre estetiskt värde än konventionella lösningar - plusgator, plushus, plusparker. Dessa typologier kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.

I byggskedet ställs höga krav på fossilfrihet och resurseffektivitet, logistiklösningar, materialanvändning och återbruk av material. Digitala tvillingar och byggnadsinformationsmodeller (BIM) lägger grunden för scenarioplanering och optimering av system vid planering, förvaltning och återvinning.

PLUSLÖSNINGAR I PLANERADE STADSDELAR

När vi frågat planarkitekter i stora och mellanstora städer om vilka plusstadslösningar de ser framför sig i de nya stadsdelar som ska stå klara år 2030 har vi fått en bred palett av lösningar och exempel till svar – nya lösningar för mobilitet och citylogistik, multifunktionella ytor och volymer, lågtempererad fjärrvärme, lokala energi-

försörjningssystem som avlastar stamnät och möjliggör delande av el mellan fastigheter, klimatneutralt och fossilfritt byggande, lokal livsmedelsförsörjning och socialt blandat boende. Exempel på tydligt plustänkande är mobilitetshus som erbjuder mobilitetstjänster till ett större grannskap runt de nya kvarter som den främst betjänar. Andra exempel rör cirkulära system med biogas och biokol. Samtliga tillfrågade lyfter betydelsen av social hållbarhet, men har svårare att beskriva färdiga koncept och typlösningar för den komplexa utmaningen i att stärka den sociala hållbarheten i nya och befintliga stadsdelar.

Hur bygger vi på kort tid hållbara bostäder av god kvalitet till rimligt pris? Hur planerar vi miljöer som bidrar till livskvalitet och minskar behovet av mobilitet som inte är önskvärd? Plusstadssatsningen kan bidra till konkretisering och uppväxling genom samverkan och ökat fokus i dessa avgörande frågor.

“Plusgator, plushus och plusparker kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.”

Bild från sverigesradio.se. Foto: Björn Larsson Rosvall/TT

PLUSSTADENS INNEHÅLL

Plusstadsramverket utgår ifrån FN:s Agenda 2030-mål och lyfter särskilt fram några av de temaområden som är mest relevanta för att uppnå fossilfria och klimatpositiva stadsdelar med attraktiva livsmiljöer. Inom dessa områden har Sverige stor potential att utveckla och visa upp tänkande och lösningar i framkant och det finns en potential för export av svenskt kunnande och teknik. I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stadsutvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärdssamhällen.

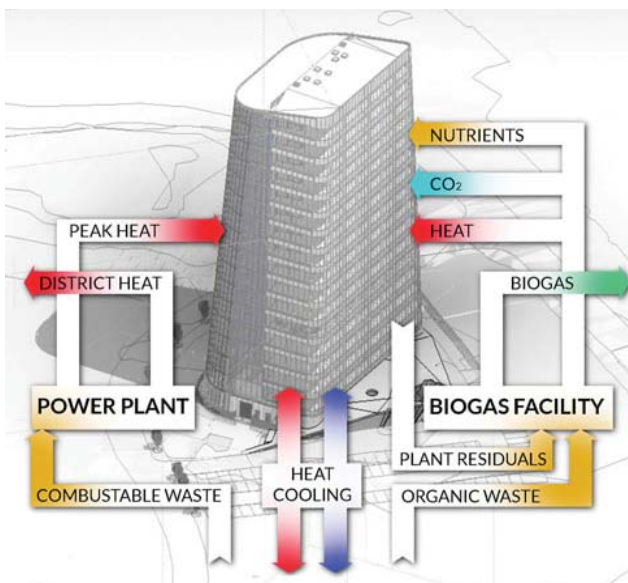
Här presenterar vi ett antal exempel på koncept och lösningar som kan ingå i plusstadsdelar och bidra till värdeskapande och måluppfyllelse på stadsdelsnivå.

“I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stadsutvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärdssamhällen.”

◀ Buzzbuilding av Belatchew Arkitekter

◀ Växthus av Plantagon

Städernas matförsörjning är en fråga som kan få ökad betydelse i planeringen av nya stadsdelar. Vid sidan om transporter, byggsektor och energiförsörjning är livsmedelssektorn den största källan till koldioxidutsläpp och där det finns stor potential att tänka nytt. Belatchews Arkitekters Buzz building, en insektsfarm som utnyttjar stadens impediment för proteinproduktion, finns ännu bara som idéskiss medan Plantagons växthus som nyttjar spillvärmen från kraftvärmeverk för att producera grönsaker finns förverkligat i flera städer runt om i världen.

◀ Strawscaper av Belatchew Arkitekter

Elsäkerhet och stabilitet i elförsörjningen är en växande utmaning när städerna bygger nya bostäder och samtidigt ställer om till fossilfritt. I nya stadsdelar kan byggnader och fordon ingå i ett gemensamt lokalt elsystem där invånarna är både producenter och konsument av el.

Med tolv volt i vägguttaget slipper vi energiförluster vid omvandlingen från 230 till 12 volt när vi laddar teknikprodukter.

I Belatchews Arkitekters Straw scraper som finns som idékoncept alstrar fasadmaterialet energi. I Hammarby sjöstad 2.0 finns långt framskridna planer på att utnyttja elbilarnas batterier som extra kapacitet för att balansera och jämna ut belastningen i elnätet under dygnet.

“Det är lätt att välja att arbeta eller studera hemifrån då kvarterets integrerade växthus också innehåller bokningsbara rum för koncentrerat arbete och möten samt en restaurang som tillagar produkter från kvarterets trädgårdsodlingar och fiskdammar.

De mindre lägenheterna hyrs ofta ut till studenter eller seniorer som trivs med gemenskapen och livet som barnen på kvarterets förskola bidrar med. Det finns alltid någon som kan hjälpa till med tekniska utmaningar eller läxhjälp.

Förädlingsbyggnader och distributörer av råvarorna så som väveriet, restaurangen och biogasanläggningen kantar parken och bjuder in besökare i de öppna bottenvåningarna. Restvärmen som genereras värmer upp en badanläggning.

Fasader och tak utnyttjas för småskalig energiproduktion och i en kupolformad struktur testas grödornas känslighet för klimatpåverkan. Solenergi och vind omvandlas och laddar upp kvarterets cyklar.

Leveranser för kvarterets produktion och konsumtion samordnas enkelt genom kvarterets gemensamma central.”

LIVSMILJÖ OCH BOENDE

Plusstadsdelarna adresserar de utmaningar som lyfts fram i implementeringen av Agenda 2030-målen i Sverige vad gäller ohållbara konsumtionsmönster, ojämlikhet och bristande integration. I plusstadsdelarna utnyttjas potentialen i delandeekonomi, digitalisering och social innovation för att säkra en god och jämlik tillgång till service, boende, skola och barnomsorg, mobilitet och mötesplatser. Detta lägger i sin tur grunden för attraktiva livsmiljöer och ett inkluderande samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa. Barnperspektivet uppmärksammas särskilt. En stor utmaning i sammanhanget är bristen på prisrimliga bostäder.

- + Prisrimliga bostäder.
- + Mångfald i boende- och upplåtelseformer
- + Digitala plattformar som understödjer effektivare lokalanvändning samt delning och återbruk av resurser och varor.
- + Mobilitetslösningar och fysisk planering som främjar fysisk aktivitet, hälsa och välmående
- + Offentliga rum och mötesplatser som understödjer inkludering, gemenskap och tillit
- + Urbana laboratorier för medskapande, demokratiska processer, implementering av tekniska lösningar och livsstilspåverkan.

MILJÖ OCH NATURRESURSER

Flera städer som i dagsläget uppför nya stadsdelar har nått taket för kapaciteten i befintliga system för avloppsrening, energi- och vattenförsörjning. Det är därför ett bra tillfälle att investera i nya typer av cirkulära kretsloppslösningar. I klimatförändringens spår är bristen på färskvatten en realitet även i allt fler svenska städer. Resurssnåla och diversifierade system hör framtiden till.

Även matförsörjning och industriell produktion av mat i städerna är viktiga framtidsfrågor. Lösningar och tekniker som efterliknar processer i naturen och ekosystemtjänster är viktiga för klimatanpassning. Även enkla lösningar som fler träd har en gynnsam påverkan på ljudmiljö och förbättrad luftkvalitet.

- + Cirkulär ekonomi och kretsloppslösningar med effektivare system för vatten, avlopp och avfall.
- + Matförsörjning, industriell produktion av mat i städer och hantering av matavfall.
- + AI-ledd design för återanvändning, delande och återvinning av resurser.
- + Ekosystemtjänster för klimatanpassning, bevarande av biologisk mångfald, hälsa och estetiska kvaliteter.

+ ENERGI OCH MOBILITET

Plusstadsdelen producerar mer energi än vad dag- och nattbefolkningen gör av med. Genom sensorer och AI optimeras flöden och energianvändning över dygnet. Smarta elnät distribuerar el från småskalig vind- och solkraft till bostäder, lokaler och elektrifierade fordon. Digitala plattformar underlättar bokning av mobilitets- och hushållstjänster och egen uppföljning av livsstilsrelaterad energi- och resursanvändning. IT-säkerhet och skydd mot försök att "hacka" stadsdelens kontrollrum är en viktig angelägenhet. I de mest innovativa stadsdelarna levereras tolv volt direkt i vägguttagen. Nya byggnadsmaterial har integrerad energiproduktion i tak och fasader. Fönster har integrerade tunna solcellsfilmer. De enskilda byggnaderna är självförsörjande på el.

- + Integrerade system för elektrifiering och energiförsörjning av byggnader och fordon.
- + Smarta nät och installationer som möjliggör lagring av energi från sol och vind.
- + Samlade mobilitetstjänster, autonoma fordon och effektivare varutransporter.
- + Nya byggnadsmaterial som möjliggör att energiproduktion integreras i fasad- och takmaterial.
- + Testbäddar med 5G-infrastruktur för effektivare hantering av data från sensorer och optimering av flöden och energianvändning.
- + Digitala plattformar för klimatsmart livsstil.

NÄRINGS LIV OCH BYGGANDE

Bygg- och anläggningssektorn står tillsammans med fastighetssektorn för en femtedel av Sveriges klimatpåverkan.

Främsta påverkan sker från tillverkningen av byggmaterial och utsläpp relaterade till energianvändningen i byggnader. Här kan plusstadsdelarna ta viktiga steg mot en klimatneutral värdekedja i bygg- och anläggningssektorn genom att ställa krav på byggnaders och anläggningars klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Det kan exempelvis handla om krav på att koldioxidneutral betong ska användas i byggnader och anläggningar, om fossilfria byggtransporter samt ökat återbruk och ökad återvinning av schaktmassor och bygg- och rivningsmaterial. Utmaningen att bygga prisrimliga bostäder och verksam-

hetslokaler kan till viss del mötas med industrialiserade byggprocesser, effektiva och flexibla planlösningar samt nya affärs- och hyressättningsmodeller.

- + Prisrimliga och yteffektiva lokaler för kontorsverksamhet och småskalig tillverkning
- + Digitala plattformar för handel, varulogistik och samhällsservice.
- + Resurseffektivt och fossilfritt bygg- och anläggningsskede.
- + Klimatsmarta, återanvända och återvinningsbara material
- + Nya affärsmodeller och finansieringsformer.

RAMVERK FÖR UPPFÖLJNING OCH UT-VÄRDERING AV PLUSSTADEN

Systemlösningarna i plusstadsdelarna ska sammantaget och i enskilda delar generera mervärden – netto noll är inte tillräckligt bra – och uppfylla 2045 års målbild redan 2030. Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

Kriterier och mått i uppföljningen av plusstadsdelarna behöver fokusera på effekter på systemnivå, exempelvis via konsumtionsbaserade klimatavtryck.

Inom några målområden finns konkreta delmål och gränsvärden att utgå ifrån.

I andra fall behöver de utvecklas.

Vi föreslår att ett ramverk för uppföljning och utvärdering tas fram med stöd av den expertgrupp som är knuten till regeringens samverkansprogram för näringslivets klimatomställning.

Ramverket ska komplettera de befintliga systemen för miljömålsuppföljning och certifiering, exempelvis fastighetsbranschens certifieringssystem för klimatneutralt byggande, NOLLCO₂, eller Sweden Green Buildings hållbarhetscertifiering för stadsdelar, Citylab.

Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR

De städer som ingår i satsningen på världsutställning och plusstäder blir föremål för en rad stöttande aktiviteter. De fem städerna utses vid samma tillfälle, vilket ger förutsättningar för riktade insatser som stöttar gemensamt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan plusstäder och ger skalfördelar vid upphandling.

**EKONOMISKT STÖD
TILL SPETSPROJEKT**

**FRIZONER FÖR INNOVATIV
STADSUTVECKLING**

**STÖTTANDE
KUNSKAPSPLATTFORM**

**TILLITSFULLT SAMARBETE MED
ENGAGERADE MYNDIGHETER**

Fyra huvudsakliga typer av stöd till plusstadsdelarna.

EKONOMISKT STÖD GES FÖR INVESTERING OCH IMPLEMENTERING

Städerna ingår konsortier med näringslivsaktörer och söker i konkurrens om ett riktat ekonomiskt investerings- och implementeringsstöd för att växla upp ambitionerna i plusstadsdelar. Det ekonomiska stödet innebär en riskpremie för att gå från enskilda piloter och experiment till implementering i större skala i skarpt läge. Stödet ger förutsättningar för att dels genomföra potentiellt banbrytande nyckelprojekt, dels etablera testbäddszoner i plusstadsdelar.

I jämförelse med befintliga stöd för åtgärder i städer lägger stödet till plusstadsdelar större vikt vid innovativ höjd samt spridnings- och exportpotential. Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag.

Utöver det statliga investeringsstödet kan ytterligare medel kanaliseras till plusstadsdelarna genom särskilda utlysningar inom ramen för befintliga forsknings- och innovationsprogram. En samordning med viktiga finansiärer för forskning och innovation, exempelvis *Vinnova*, *Energimyndigheten* och *Formas*, kan stärka konceptet. En uppväxling kan också ske med europeiska stöd för investeringar samt forskning och innovation. Även europeiska gröna obligationer kan potentiellt vara en värdefull finansieringskälla till investeringar i plusstadsdelar. I den samlade finansieringsmodellen som skisseras för plusstadsdelar ingår utöver direkta investerings- och innovationsstöd även PPP:s, gröna obligationer och exportkrediter.

“Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag.”

FRIZONER OCH SNABBSPÅR UNDER- LÄTTAR INNOVATIV STADSUTVECKLING

Städer som ingår i plusstadssatsningen ska kunna ansöka om status som frizoner för innovativ stadsutveckling. Frizonerna behövs i projekt som syftar till att bryta ny mark, eftersom teknik- och affärsutvecklingen sker i hög takt medan anpassning av regelverk går långsamt. Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet. När en frizon upprättats medverkar berörda myndigheter i plusstadsprojekten för att hitta lösningar för att anpassa och vid behov göra avsteg från tillämpningen av regelverk, om dessa hindrar projektets högt ställda hållbarhetskrav.

Frizoner för innovativ stadsutveckling är ett relativt oprövat instrument som inte ska förväxlas med de frizoner som upprättas för att stimulera näringsverksamhet i socio-ekonomiskt svaga områden.

“Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet”

Kommittén för teknologisk innovation och teknik (N 2018:04, KOMET) har lanserat instrumentet ”regulatoriska växthus” som ett sätt att hantera glappet mellan den snabba teknikutvecklingen och regelverkens långsammare förändringstakt. I ett regulatoriskt växthus kan lokala aktörer och representanter från statliga myndigheter föra dialog vilket möjliggör ett parallellt arbete med policyförändring och tillämpning av innovativa lösningar i nya stadsdelarⁱⁱⁱ. Försök med regulatoriska växthus eller frizoner i plusstadsdelar kan resultera i lärdomar för arbetsformen som sådan, men även generella och situationsspecifika förslag till ändrade regelverk för att främja innovation i nya stadsdelar. Vi föreslår att former för regulatoriska växthus i plusstadsdelarna arbetas fram i ett samarbete med KOMET-utredningen under hösten 2020.

MYNDIGHETERNAS ENGAGEMANG ÄR EN FÖRUTSÄTTNING

För att klara klimatutmaningen måste stora omställningar göras på kort tid. Staten behöver generellt ta en aktivare roll för att möjliggöra implementering av känd kunskap och kända lösningar parallellt med stöd till fortsatt innovation. Det räcker inte att staten anger en politisk viljeriktning. De statliga myndigheterna måste också engagera sig aktivt i att följa och stötta de initiativ som avser att bana ny väg.

Plusstadskonceptet innebär att statens och plusstädernas åtaganden vad gäller plusstadsdelar och expon regleras i avtal som föregås av förhandling. Samarbetet vilar på en grund av tillit, ömsesidiga åtaganden och återkommande dialog i syfte att säkerställa måluppfyllelse. För att undvika detaljstyrning och onödig administration måste det finnas flexibilitet och beredskap att ändra kravspecifikationer och utveckla lösningar efter hand. Upplägget förutsätter ett aktivt engagemang från de statliga myndigheterna. Plusstadsdelarna kommer

i många avseenden fungera som pionjärer som utmanar regelverk och processer. En nära dialog mellan lokala aktörer och statens representanter ger ringar på vattnet när gemensamt lärande och lokala undantag kan ligga till grund för generella förändringar av regelverk. Från ett långsiktigt perspektiv är det generella förändringar i regelverket som eftersträvas, snarare än att etablera en praxis av lokala undantag i experimentsyfte. Myndigheternas engagemang är centralt för att ett försök med frizoner för stadsutveckling ska kunna realiseras.

Myndigheternas experter bör även gå in i en coachande roll för att stötta innovation. Inspiration kan hämtas från det finska forskningsrådet Sitras coachande och möjliggörande arbetssätt^{iv}. *Rådet för hållbara städer* kan fungera som ingång till berörda myndigheter och utgöra forum för expertmyndigheternas aktiva medverkan. Viktiga parter i detta samarbete är *Boverket*, *Vinnova*, *Naturvårdsverket*, *Tillväxtverket* och *Trafikverket*.

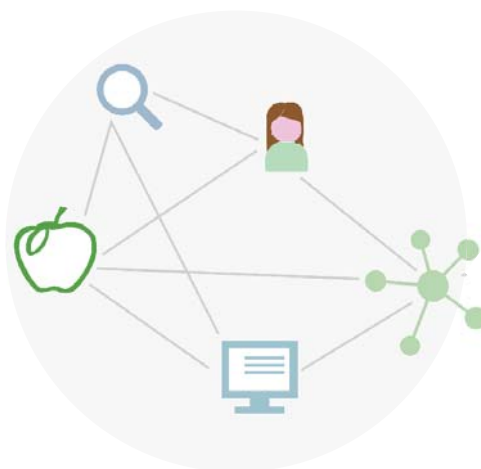
EN KUNSKAPSPLATTFORM KAN STÖTTA OCH BIDRA TILL LÄRANDE

För att säkerställa att bästa tillgängliga kunskap kommer de nya plusstadsdelarna till godo bör redan existerande nätverk och plattformar för forskning och innovation engageras och knyts till en stöttande kunskapsplattform.

En central uppgift för denna kunskapsplattform är att säkerställa processer och strukturer för uppföljning och kunskapsåterföring mellan olika plusstadsdelar. Genom de digitala tvillingarna visualiseras plusstadsdelarna och flöden beräknas. Kommunikation och lärande från och mellan föregående och nästkommande expon underlättas. Med digitala verktyg kan ett "stadens kontrollrum" visualiseras som underlättar systemöverblick och öppnar upp för interaktiva aktiviteter före och under utställningen.

De strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnadsområdet- *Viabla Cities, Smart Built Environment, Resources, Drive Sweden, Infra Sweden* och *IoT Sverige* - föreslås få en ledande roll för kunskapsplattformen. Tillsammans kan de ansvara för kunskapsspridning och uppföljning, samt bedriva framtidsspaningar inom teknikutvecklingen. Andra långsiktiga forskningscentrum och program såsom *Mistra Urban Futures* och *Innovationsplattformarna för hållbara och attraktiva städer* kan bjudas in till aktiv samverkan via plattformen. *AI Innovation of Sweden* vid Lindholmen Science Park, som är ett nationellt kunskapscentrum för artificiell intelligens, kan få i uppdrag att vara en samlande nod och stötta kommunernas arbete med att utveckla digitala tvillingar till de växande plusstadsdelarna.

Genom samarbetet på kunskapsplattformen kan ytterligare särskilda utlysningar och insatser som stärker plusstäderna komma till stånd.

SAMVERKAN OCH FINANSIERING

SAMVERKAN MED ANDRA INITIATIV

Plusstadsdelarna blir också en gemensam spelplan och piloter för myndighetssamverkan i implementeringen av nationella handlingsplaner för klimat, cirkulär ekonomi, export, livsmiljö och implementering av Agenda 2030, implementering av fossilfria handlingsplaner, EU:s gröna giv och den vetenskapliga systematik, taxonomi, som arbetas fram med kravställning för "grön finansiering" och initiativ för att möta EU:s mission om 100 klimatneutrala städer 2030.

Utöver de sammanhang som beskrivs här har *Rådet för hållbara städer* och exportplattformen *Smart City Sweden* identifierats som viktiga samverkansparter. Även samverkansprogrammet för näringslivets klimatomställning är en möjlig viktig samverkanspart.

SYNERGIER

I analysen inför utarbetandet av vårt förslag på nationell kraftsamling för hållbar och innovativ stadsutveckling har vi funnit att det finns mycket resurser i systemet idag för finansiering av hållbara och innovativa projekt, men att dessa behöver kanaliseras för att åstadkomma skarpa exempel på systemomställning i praktiken. Liknande tankegångar finns i EU-kommissionens förslag till *missions* och 100 klimatneutrala städer i Europa till 2030. Initiativet kan potentiellt komma att kanalisera omfattande stöd till forskning och innovation samt investeringar i olika europeiska städer. Enligt det nu liggande förslaget ska en europeisk stad som kvalificerar sig som en av de 100 klimatneutrala städerna få förtur till andra stödmedel inom *Horisont Europa*.

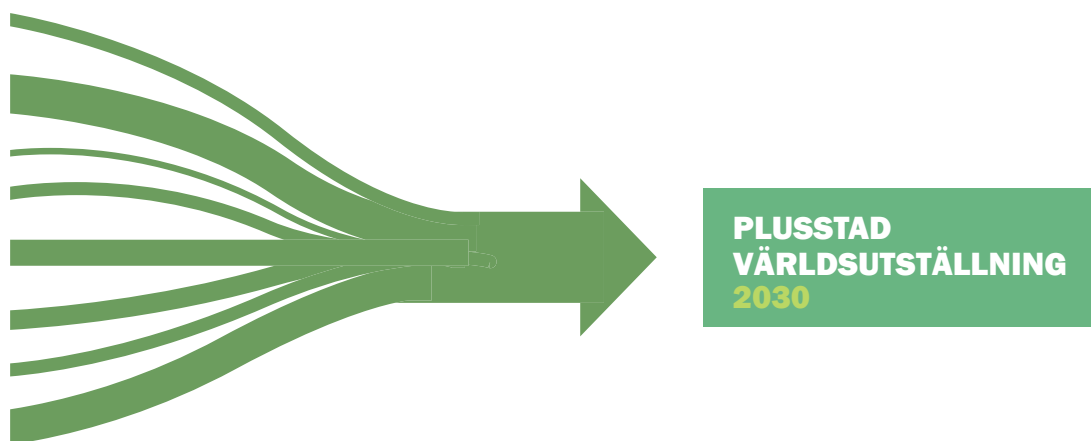
Plusstadssatsningen bör samordnas med den svenska mobiliseringen inför det europeiska initiativet för att synergier ska kunna tillvaratas.

Det strategiska innovationsprogrammet *Viable Cities* har under våren 2020 mobiliserat nio städer som genom programmet får stöd till klimatomställningsåtgärder på kommunnivå i förhållandet till EU:s missionsinitiativ.

Plusstadssatsningen och *Viable Cities* mobiliserande insatser relaterade till EU:s utlysning bedöms vara ömsesidigt förstärkande. Gemensamma beröringspunkter är bland annat betoningen på att etablera former för samarbete och kunskapsdelning mellan städer som går i bräsch, vilja att kanalisera resurser och tillgängliggöra fler finansieringsinstrument och att stärka svenska städers position och konkurrenskraft i en internationell kontext, liksom målåret 2030. Det ger goda

förutsättningar för synergier där *Viable Cities* satsning bidrar med en systemanalys och riktning för målinriktat arbete på nivån av hela staden som ligger till grund för systemtänkande och koncept med en tydlig verkshöjd som sedan kan implementeras i nya plusstadsdelar. Plusstadssatsningen bidrar med incitament att konkretisera och exponera innovativa lösningar i byggd miljö och att inkludera dessa stadsdelar i en samordnad nationell exportstrategi.

På *Vinnova* pågår ett arbete med att etablera en metodik för att arbeta "missionsdrivet" för att åstadkomma systemskiften inom områdena hållbara och hälsosamma transporter respektive hållbar och hälsosam matförsörjning. Val av teman har skett i en konsultativ process med flera kommuner. Metodiken innebär att *Vinnova* initialt etablerar små pilotprojekt på olika platser för att i ett senare skede genomföra samlade systemdemonstratorer på en plats.

Kraftsamlingen ger en tydligare fokusering av resurser mot det fossilfria välfärdssamhället.

“En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.”

Arbetet med piloterna är initierat, men hur de samlade demonstratorerna ska organiseras och finansieras är ännu inte beslutat. Vinnova för dialoger med statliga myndigheter genom Rådet för hållbara städer och bilateralt.

En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.

STATLIGA MEDEL TILL INVESTERINGAR OCH EXPON

Vår bedömning är att det krävs ett statligt stöd om i storleksordningen 500 miljoner kronor per plusstadsdel för att plusstadskonceptet ska kunna genomföras med kraft. Medlen föreslås användas till ett investeringsstöd och som riskpremie för att täcka merkostnader för att implementera nya system- och spetslösningar som hittills bara har prövats i mindre skala i begränsade pilotprojekt. En mindre andel av medlen reserveras för expoverksamheten i respektive plusstadsdel.

Vidare behöver i storleksordningen 50 miljoner kronor tillföras exportplattformen

Smart City Sweden, som föreslås få ett övergripande ansvar för expoverksamheten, samt *de strategiska innovationsprogrammen* och *AI Innovation of Sweden*, som tillsammans föreslås utgöra en samlad kunskapsplattform för plusstadsdelarna. Resurser i storleksordningen 150 miljoner kronor bedöms behöva avsättas för världsutställningen år 2030. I jämförelse kräver en officiell världsutställning Expo 2030 betydligt större insatser.

Bedömningen av storleken på stöd till plusstadsdelar och expon har bland annat gjorts utifrån en jämförelse med de medel som beviljades inom ramen för de Lokala investeringsprogrammen (LIP) för merkostnader för kvalitetshöjande investeringar i Västra hamnen och Bo01-mässan i Malmö år 2001.

UPPVÄXLING GENOM EU-MEDEL OCH GRÖNA OBLIGATIONER

Det statligt finansierade stödet till innovativa investeringsprojekt i plusstadsdelar kan växlas upp genom flera aktuella initiativ. EU:s gröna giv innebär att finansieringssystemet kraftfullt styrs om, från finansiering

“Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige.”

av fossila till hållbara verksamheter och projekt. Stor efterfrågan bedöms då uppstå på projekt som möter högt ställda mål och som är möjliga att finansiera. Svensk exportkredit, SEK, finansierar projekt utomlands för export, men har även möjlighet att finansiera infrastrukturprojekt i Sverige som har exportpotential. Exempelvis har SEK finansierat en vindkraftspark som byggdes av ett exporterande företag. Projekt som finansieras av SEK och Exportkreditnämnden, EKN, ska bidra till att Parisavtalet kan uppnås.

EKN har fått i regeringsuppdrag att se över hur de svenska exportfinansieringssystemen ska bidra till tydlig omställning och kraftigt minskade utsläpp av växthusgaser även i Sverige. Uppdraget ska redovisas i augusti i år.

Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige av exempelvis *Europeiska Investeringsbanken*, *Nordiska Investeringsbanken* och *Kommuninvest*. I förhållande till EU:s obligationer och SEK:s exportkrediter kan plusstadsatsningen bidra med finansieringsbara projekt och plusstadskonceptets

ramverk kan i sammanhanget etableras som en kvalitetsgaranti som ger ett högt betyg för kreditvärdighet. SEK har visat intresse för att överväga inslag i en samlad portfölj för finansiering av lösningar i omställningsprojekt eller plusstadsdelar.

Även den europeiska utvecklingsfonden, ERUF, kan komma att bidra till finansieringen. ERUF:s budget omfattar cirka nio miljarder kronor i EU-bidrag för regionala utvecklingsinsatser i Sverige under perioden 2021- 2027. Motfinansieringskravet kommer att vara 60 procent. Sex procent av ERUF:s medel är öronmärkt för stadsutvecklingsprojekt. Det innebär att ungefär 1,3 miljarder kronor inklusive ERUF-medlen kan satsas för innovativa projekt under den aktuella perioden. Huvudinriktningarna för dessa sistnämnda medel är ett smartare Europa genom smart (digital) och innovativ ekonomisk omvandling (Mål 1 ERUF) och ett grönare och CO₂-snålare Europa (Mål 2 ERUF). Ett förslag till det nya nationella ERUF-programmet kommer att föreslås för regeringen den 15 oktober 2020.

SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG

Viktiga förutsättningar finns redan på plats för att Sverige ska ta en internationellt ledande roll i hållbar stadsutveckling och utgöra en internationell förebild i klimatomställningen. Organisatoriska förutsättningar, tekniskt kunnande och politisk vilja finns. Med detta förslag stakar vi ut riktningen för ett fortsatt framgångsrikt ledarskap mot 2030, med början redan 2020.

Sedan 2013 sker en omfattande kapacitets- och kunskapsutbyggnad inom hållbart samhällsbyggande i Sverige, inte minst i form av utmaningsdrivna program, testbäddar och piloter. För att få utväxling på gjorda investeringar i kunskap och öka takten i omställningen krävs nu att ny kunskap och innovationer ger avtryck i byggd verklighet på bred front, att lovande lösningar testas i större skala och att stimulansåtgärder vidtas för att skapa en marknad. I Sverige pågår en omfattande mobilisering för att implementera Agenda 2030 och FN:s hållbarhetsmål i forskningspolitiska strategier, i nationella, regionala och lokala planeringsdokument och i näringslivets affärsplaner. I december presenterades en klimathandlingsplan som integrerar klimatfrågan i samtliga politikområden.

De två utredningar som står bakom förslaget om en nationell kraftsamling har bidragit till att utveckla några av dessa förutsättningar:

► *Fossilfritt Sverige* har framgångsrikt mobiliserat en bredd av aktörer från olika sektorer och branscher. Under 2020 kommer 21 färdplaner för fossilfri konkur-

renskraft ha lämnats över till regeringen där branscherna själva anger hur respektive bransch ska bli fossilfri.

► *Samordning för bostadsbyggande* har byggt upp ett engagerat och livskraftigt nätverk med kommuner som planerar och bygger nya stadsdelar med höga ambitioner inom hållbarhet och innovation, där flera vill utveckla sina stadsdelar till absolut spets.

Utöver ovan nämnda förutsättningar så har en handfull kommuner formulerat övergripande mål om klimatneutrala städer 2030 och i samarbete med näringslivets representanter tagit fram lokala färdplaner till det fossilfria välfärdssamhället. Vidare har åtta kommuner inom Viable Cities satsning Klimatneutrala städer 2030 undertecknat avsiktsförklaringar om att tillsammans utveckla nya sätt att finansiera klimatomställning. Detta för att påskynda omställningen till klimatneutralitet 2030 och vara föregångare i EU:s mission att uppnå 100 klimatneutrala städer inom EU år 2030.

KRAFTSAMLINGEN FÖRESLÅS LEDAS AV EN KOMMISSION VID STATSRAÅDSBEREDNINGEN

Kraftsamlingen kommer att vara i fokus under lång tid och kräver en kraftfull och uthållig styrning. Satsningen föreslås därför ledas av en kommission, *Kommissionen för plusstad och världsutställning 2030*, direkt under statsministern.

Viktiga uppgifter för kommissionen under hösten 2020 är att arbeta fram ett ramverk för stöd till plusstadsdelar, utveckla samarbetsformer med berörda aktörer och andra initiativ samt lägga upp former och tidplan för plusstadsexpon. Parallellt initieras en process för att driva och validera idékonceptet om en svensk världsutställning 2030.

EN OFFICIELL VÄRLDSUTSTÄLLNING ELLER EN UTSTÄLLNING FÖR VÄRLDEN?

Ett viktigt vägval är om Sverige ska gå in med en ansökan om att arrangera en officiell världsutställning 2030 inom det ramverk som den internationella byrån för världsutställningar, *Bureau International des Exposition*, ställer upp.

Större världsexpon organiseras vart femte år, och däremellan organiseras mindre event. Expon varar i sex månader och har under senare år attraherat 100 miljoner

besökare. Nästa världsutställning är i Dubai i slutet av år 2020 och därefter i Osaka–Kansai i Japan år 2025. Om Sverige bestämmer sig för att gå in i en internationell konkurrens och ansöka om att stå värd för en officiell världsutställningen kräver det en ansats liknande inför ett OS. Det förutsätter ett stort engagemang från stat, näringsliv och värdstad och det kräver investeringar i byggd miljö och infrastruktur. Ansökningsprocessen inför Expo 2030 initieras från år 2021. Om det är flera aspiranter inleds ett arbete med att marknadsföra och söka stöd för värdskapet hos övriga medlemsländer Bureau International des Exposition.

Mot bakgrund av den pågående Coronapandemin lägger vi tillsvidare förslaget om en officiell världsutställning 2030 åt sidan då vi bedömer det svårt att mobilisera svenskt näringsliv i tillräcklig grad i närtid. Istället föreslår vi att Sverige bjuder in till *en utställning för världen* utanför dessa ramar och som sätter fokus på stadsbyggande i verkligheten och tonar ned inslag av paviljonger. I det avseendet är centraleuropeiska, *International Building Exhibition*, IBA, en intressant referens.

TIDPLAN

Lanseringen av initiativet föreslås ske i april 2021 i Malmö i samband med ICLEI:s internationella konferens⁹. Det ger en möjlighet att understryka vikten av både ett lokalt och ett internationellt perspektiv redan från start. I samband med konferensen planerar Malmö stad att arrangera en expo som visar upp projekt och stadsdelar med höga ambitioner och samtidigt uppmärksamma 20-årsdagen av bomässan Bo01.

Vid detta tillfälle kan plusstadskonceptet lanseras och de städer som kandiderar för att hålla expon under åren 2024- 2029 och vara värdstad för världsutställning 2030 presenteras.

Helsingborgs stad föreslås ta över stafettpinnen år 2022 och växla upp den redan planerade stadsmässan H22. Helsingborgs arbete med H22 kan tjäna som ett gott exempel för framtida expon. Stadsmässan i Helsingborg 2022 är ett intressant exempel på hur en expo kan ge fokus och drivkraft i kommunens innovations- och klimatarbete och utgöra ett forum för internationellt utbyte via årliga *summits* och genom att etablera en internationell panel av rådgivare.

De internationella kontakter som Helsingborg etablerat med FN ger plusstads-konceptet en internationell räckvidd och en tydlig koppling till Agenda 2030 från start.

Linköpings erfarenheter av att inom loppet av fem år gå från idé till genomförandet av bo- och samhällsexpot *Vallastaden 2017*, där 1 000 nya bostäder i en ny stadsdel visades upp, bör fungera som stöd och inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla kraftsamlingen. Vallastaden innebär inte minst innovationer i kommunens planeringsprocesser, exempelvis testades nya arbetssätt där förvaltningarna arbetade parallellt snarare än linjärt för att klara den snäva tidplanen. I Vallastaden finns nu 2 000 bostäder och området kan visa vad som händer med en stadsdel över tid.

Under åren 2024- 2030 arrangeras ytterligare fyra expon i svenska städer, varav den sista är en större utställning med tydligt internationell räckvidd – en världsutställning. En möjlighet som kan övervägas är en gemensam nordisk satsning genom att expon vissa år eller parallellt genomförs i något annat nordiskt land.

2020

Sveriges städer och näringslivets aktörer bjuds in till dialog om världsutställning och plusstads-satsning.

Regeringen tillsätter en kommission för fossilfria städer och välfärdssamhällen som får i uppgift att driva initiativet och dess olika delar.

2021

Val av värdstad för världsutställning och expon avgörs.

Sverige kan lämna in en ansökan till den internationella utställningsbyrån, Bureau International des Expositions om värdskap för världsutställning 2030.

Tillsammans med plattformen Smart City Sweden tas en plan fram för expon i plusstadsdelar 2022–2028.

2022 - 2030

Sverige står värd för en rad olika plusstadsaktiviteter.

Seminarium

Högnivåmöten

Studiebesök

Digitala tvillingar

Minimässa

2031 - och framåt

Plusstadsdelarna bildar ryggrad i en permanent världsutställning.

AVSLUTNINGSVIS

Tio år - från 2021 till 2030 - för att genomföra kraftsamlingen är en kort tid, men det är nu omställningen måste ske. Den korta tiden hjälper till att hålla hög takt och tydlig progression mot det internationellt viktiga avstämningsåret 2030. En världsutställning ger på ett kraftfullt sätt Sverige både ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll i omställningen.

Satsningen tar tillvara och förstärker den målmedvetenhet, drivkraft och energi som finns hos de svenska samhällsbyggnadsaktörerna. Politisk vilja och organisatoriska förutsättningar finns redan på plats i kommunerna. Staten kan bygga vidare på de strukturer som finns och förstärka genom att samordna resurser och initiativ.

Med detta upplägg kan den nationella kraftsamlingen för export av innovativ stadsutveckling med plusstadsdelar och världsutställning år 2030 bli en del av återhämtningen efter Coronapandemin.

“Det är nu omställningen måste ske.”

ⁱ Plusstadskonceptet, som det presenteras här, bygger vidare på ett idékoncept som togs fram under hösten 2019 av Alexander Ståhle, Spacescape AB, på uppdrag av Fossilfritt Sverige.

ⁱⁱ I en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019 beskrivs utmaningen som att världen måste gå från stegvis förändring till exponentiell förändring genom en trappvis halvering av de globala koldioxidutsläppen till 2030, 2040 och 2050. Parallellt behöver antalet företag, städer och länder som agerar i enlighet med klimatmålen dubblas i flera steg. (Exponential Roadmap, 2019, Stockholm Resilience Center m.fl.).

ⁱⁱⁱ "I de regulatoriska växthusen sker ett parallellt arbete med policyförändring med tillämpningen i stadsdelarna. I de regulatoriska växthusen sker ett lärande och utbyte mellan juridiska och tekniska experter. Ett sätt att arbeta med regelutveckling är försöksverksamhet, med begränsade undantag från gällande regelverk. Undantaget kan gälla en speciell tidsperiod eller ett visst geografiskt område, regelområde, yrkesperson eller aktör. Undantaget kan sedan permanentas om försöket faller väl ut." (<https://www.kometinfo.se>)

^{iv} Vinnovas innovationsdirektör Dan Hill lyfter i en intervju fram stadsutvecklingsprojektet Low2no carbon i Helsingfors som ett bra exempel på den finska innovationsfonden Sitras arbetssätt. I projektet agerade Sitra både medfinansierare och projektledare. Fonden hjälpte till att lägga upp en strategi, finansierade en innovationstävling, anlät arkitekter och arbetade tillsammans med jurister på statlig nivå för att utforma nya regler som möjliggjorde innovationer. (<http://www.vinnova.se>)

^v ICLEI (Local Governments for Sustainability) är ett internationellt nätverk av städer och regioner som är engagerade i lokal hållbar utveckling.